

LA DEMOGRAFIA DE BALSARENY AL SEGLE XVII

Joan M^d Serra i Sala

L'estudi dels arxius parroquials de les comarques interiors del nostre país ens permetria fer-nos càrrec d'una sèrie de fets demogràfics escassament estudiats a nivell de Catalunya i encara menys en aquestes comarques per la dificultat a trobar les fonts o bé la seva fragmentarietat. De retop, aquest estudi segur que ens suggeriria unes quantes preguntes que contribuirien a afinar en la interpretació i explicació històrica de la nostra Edat Moderna.

L'arxiu parroquial de Balsareny té sèries completes de baptismes en els períodes 1595-1611 i 1644-1699; d'òbits en els anys de 1598 a 1626, de 1637 a 1672 i de 1677 a 1699; i de matrimonis de 1600 a 1613 i de 1647 a 1699. El meu interès, en fer l'estudi d'aquestes sèries, ha estat adreçat bàsicament a establir les característiques del moviment demogràfic i, per això, el treball està basat en la cohort dels matrimonis celebrats entre 1652 i 1675, un total de 110, dels quals es pot afirmar que 78 van romandre tota la seva vida a Balsareny i hi van tenir els seus fills.

1. La natalitat

Entre 1650 i 1699 tenim un moviment positiu de la població ja que hi ha 1.237 baptismes contra 785 defuncions. En tot cas aquí el que ens preocupa és esbrinar la quantitat de fills per matrimoni i les característiques d'aquesta natalitat. En les 78 famílies que tenim totalment documentades trobem una mitjana de 4'7 fills per matrimoni. La quantitat de fills és directament proporcional a la durada del matrimoni fins als 25 anys, a partir d'aquesta durada s'estroneja, la qual cosa ens indica clarament que l'edat de casament de les dones no baixava dels 20 anys, normalment.

En aquesta època no s'aplicava cap mitjà contraceptiu però el període fèrtil de la dona era escurçat a tota l'Europa Occidental per una elevació en l'edat del casament o bé per la seva mort abans dels 45 anys. Dels 30 anys teòricament fèrtils només el 34'2 % de les dones de Balsareny n'aprofitava més de la meitat:

Anys entre el primer i el darrer fill

1 — 5 anys	17'2 %
6 — 10 "	23'6 %
11 — 15 "	25 %
16 — 20 "	19'8 %
21 — 25 "	14'4 %

El ritme del naixement dels fills no era pas continu sinó que estava alenit per llargs períodes d'alletament o per amenorrees. Les distàncies temporals entre un fill i el següent eren d'uns 30-32 mesos i, fins i tot, només el 42 % dels matrimonis tenien el seu primer fill dins dels 18 primers mesos de casament. Aquestes xifres coincideixen força amb les facilitades per Goubert sobre la regió del Beauvaisis al segle XVII (1). Pel que fa al percentatge de naixements il·legítims podem afirmar que quasi no tenia importància ja que només un 1'3 % dels naixements registrats entre el 1644 i el 1699 són de pares desconeguts i dels 110 matrimonis en què basem l'estudi només n'hi

hagué 3 que anessin a l'altar amb la núvia embarassada.

2. La mortalitat

La gràfica anual de la mortalitat de Balsareny ens mostra, com és lògic, una mortalitat irregular amb unes puntes d'alta mortalitat que poden ser significatives: al 1640 (Guerra dels Segadors), 1680 (crisi agrària) i 1698 (crisi agrària). En tot cas aquestes quantitats d'òbits no arriben mai a ser catastròfiques ni a representar una interrupció notable en l'avenç de la població.

En Jordi Nadal i n'Emili Giralt han establert quatre períodes en què la pesta o la fam assolaren Catalunya al segle XVII; tal com veiem la corba de la mortalitat quasi podem assegurar que del més terrible flagell se n'escapà Balsareny: la pesta del 1650-54. D'aquesta pesta no se'n veu cap rastre ni a la corba de la mortalitat, ni a la de baptismes ni a la de matrimonis. De la pesta o disenteria del 1694 i de la crisi agrària que s'inicià al camp català el 1677, només podem dir-ne que els òbits sobrepassaren molt lleugerament els naixements en els anys 1680, 1684, 1687, 1688 i 1698. Aquests 20 anys finals del segle són d'una mortalitat elevada però ben compensada per la natalitat. Què va passar a Balsareny durant les pestes del 1589-92 i 1629-1631 no ho podem pas dir perquè no en tenim constància al registre parroquial, però la marxa demogràfica del poble ens inclina a creure que, si hi van afectar, no van pas afeblir gaire el potencial biològic del poble (2).

Una dificultat, que ens podria fer caure en un parany, a l'hora de calcular les mortalitats al segle XVII, és l'ocultació dels albats morts, tal com fan notar diversos autors (3). Als llibres d'òbits de Balsareny hem trobat els següents percentatges d'albats sobre el total de morts:

1598-1626	4'2 %
1637-1672	19'7 %
1677-1699	39'9 %
1700-1708	41'2 %
1714-1740	49'9 %

Les xifres del segle XVIII ens poden facilitar la comparació. El que és del tot evident és que del 1598 al 1626 no són apuntats una bona part dels albats morts i que del 1637 al 1672 ens continuem trobant amb el mateix problema. Per calcular la taula de mortalitat infantil i juvenil he considerat, doncs, que del 1637 al 1672 s'amaguen la meitat dels albats morts i he donat per bones les xifres del 1677 en endavant.

	NOIS	NOIES
nascuts	100	100
vius a 1 any	91'4	94'3
vius a 5 anys	77'6	86'2
vius a 10 anys	71	79'9
vius a 15 anys	70	78'2
vius a 21 anys	65'6	73'5

Podem comptar, doncs, que del total de nascuts arribava a l'edat adulta el 70 %. Així, dels 4'7 fills per matrimoni n'arribaven a adults 3'2, la qual cosa ens indica un reemplaçament excel·lent de les pèrdues de població. Pensem que en diferents estudis fets a la França de la mateixa època hom calcula que arribaven a adults només la meitat dels nascuts.

A quina edat es moria la gent que aconseguia d'arribar a l'edat adulta?. Les dades que hem pogut obtenir del registre parroquial són molt escaduses:

Edat de l'òbit adult	Quantitat
21 - 30 anys	12
31 - 40 "	11
41 - 50 "	9
51 - 60 "	2
61 - 70 "	4
71 - 80 "	2
81 - 90 "	3

Aquí, com a dada indicativa, hem de remarcar la importància dels òbits de 21 a 40 anys.

3. El matrimoni

Abans de parlar dels matrimonis potser caldrà parlar dels cèlibes, ja que la solteria era un regulador de la taxa de natalitat a l'Europa Occidental d'aquesta època. Aquesta elevada solteria podia ser provocada entre els nois per un retard en el moment de disposar de prou cabals com per establir-se pel seu compte o bé a la necessitat d'esperar la mort dels pares per poder tenir casa pròpia. En les noies podia ser degut a una manca de nois -a la cohort que hem estudiat arriben a l'edat adulta 169 nois i només 132 nois-, encara que suposem que això no ho explica pas tot. De fet, de les 42 persones que moren adultes i que he pogut documentar, la quarta part moren solteres.

L'edat normal de contraure matrimoni al Balsareny del segle XVII no la podem saber amb certesa. En els pocs casos que hem pogut establir aquesta edat amb certesa trobem que les dones es casaven a una edat mitjana de 25'2 anys i els homes 26'3, però aproximadament la tercera part dels homes i la quarta part de les dones es casen després dels 30 anys. La duració mitjana d'aquests matrimonis era de 24 anys, una mitjana força elevada per aquella època.

Si prenem com a certa l'edat de 25-26 anys per al maridatge de les dones i observem que un 60 % dels matrimonis sobrepassava els 20 anys de duració, tindrem que era força elevada la quantitat de matrimonis que aconseguia aprofitar fins al límit la fecunditat de la dona. Això ens assegura una taxa de reemplaçament elevada, com hem dit abans. En el grup de matrimonis estudiat tenim 110 dones que infanten 230 noies. D'aquestes noies en arribar als 21 anys en quedaven 169, de les quals podem suposar que un 20 % restaven solteres. Així, doncs, tenim que 110 dones casades donen lloc a 136 noves dones casades. La taxa de reemplaçament serà

$136 = 1'23$ Aquesta taxa, superior a 110 1, ens indica que, a Balsareny, el reemplaçament de la població funcionava perfectament.

Tanmateix, la viudetat era important en les esposalles. Per sexes podem establir que el 17'9 % dels homes que es casaven eren viudos i vídues el 9'4 % de les dones. Aquestes xifres concorden amb les que esmenten Giralte i Nadal al seu estudi sobre la població catalana (4).

Tipus d'enllaç

Fadrí - donzella	7.7 %
Viudo - donzella	14.8 %
Fadrí - vídua	2.7 %
Viudo - vídua	5.4 %

Socialment parlant ja veiem que casar-se un fadrí amb una vídua no era pas gaire corrent i, potser, no gaire ben vist.

Com a dada antropològica no ens podem estar d'assenyalar que el ritme dels matrimonis i dels coits segueix quasi perfectament un cicle anual, amb un mínim de casaments i de coits a l'època de penediment religiós -la Quaresma- i les èpoques de la sega i la verema. Contràriament, el màxim de matrimonis es

registra a l'època de mínima feina al camp, de novembre a febrer, i el màxim de relacions sexuals també a aquesta època i, a més, al fort de la primavera (abril-maig).

Finalment no està per demés fer notar que no ens hem pas d'imaginar les famílies d'aquella època totes carregades de canalla. La composició familiar que hem trobat a la segona meitat del XVII a Balsareny és la següent:

Nombre de fills	Percentatge
0 - 1	17'9 %
2 - 3	21'7 %
4 - 5	21'7 %
6 - 7	17'9 %
8 - 9	15'3 %
10 - 12	5'1 %

Veiem, doncs, que hi havia un cert equilibri en el repartiment de les famílies segons el nombre de fills; en contra del que podríem haver suposat no era cap cosa estranya una família amb només un fill o bé sense cap i, contràriament, si que ja n'era una mica una família amb 10 o 11 fills. Una dona, per arribar a infantar 10 fills, s'havia de casar als 20 anys, com a màxim, i ja hem vist que l'edat mitjana de casament de les balsarenyeses era més elevada.

4. Conclusions

Més que "conclusions" potser s'hauria de titular aquest apartat "preguntes" perquè estudiar el cas d'un poble no significa quasi res. Anem, doncs, a plantejar-ne unes quantes:

a) És fiable el recompte de població de 1718, estudiat per en Josep Iglésies i adoptat per un Pierre Vilar, que dona 430 habitants al poble de Balsareny?. Segons el moviment que es registra als llibres parroquials tant a finals del XVII com a principis del XVIII podem avaluar la població de Balsareny en uns 650 habitants, del contrari hauríem d'admetre unes taxes de natalitat del 69 %, molt superiors al límit biològic

del 60 %, i això ja hem vist que no és pas possible per l'edat tardana en els matrimonis i la solteria.

b) Com van afectar les pestes i guerres del XVII a la nostra comarca?. De moment podem assegurar que als registres parroquials de Balsareny, Avinyó i Rajadell no hi ha traces de la terrible pesta del 1650-1654 que s'emportà una sisena o cinquena part de la població de Catalunya. En canvi ens consta certament que aquesta pesta s'emportà al clot una cinquena part de la població de Manresa i que afectà Santpedor.

c) La comparació entre els censos de 1553 i 1718 ens diu que les comarques del Ripollès, l'Osona, el Berguedà i el Bages estan entre les 7 comarques de més fort creixement demogràfic de Catalunya. Quines són les causes demogràfiques i econòmiques que provoquen aquest creixement?. Pensem que la immigració occitana hi va tenir menys influència que a la banda de la costa, o sigui que va ser un creixement totalment autòcton? . . . De fet la gent de fora de Balsareny en aquesta època representa un 20 %, però quasi tots procedeixen del Bages, del Berguedà, del Lluçanès o el Moianès.

d) És Balsareny una excepció en el panorama demogràfic del XVII?. De fet ens ha de fer reflexionar que si comparem les dades del 1553 amb el recompte de 1626 als pobles de la nostra comarca ens surt un salt de 5.500 habitants a 14.400 (comptant només els pobles en què es poden comparar les dues quantitats i multiplicant per 4'5 els focs de 1553). Quasi segur que l'índex de 4'5 per foc deu ser poc però, de tota manera, sembla que la situació demogràfica era excel·lent. I Balsareny potser no era un cas aïllat.

e) Si fem la mateixa comparació anterior, però entre el recompte de 1626 i les dades de 1718, ens trobem amb una lleugera minva de població. Fou cert això?. De fet Balsareny minva el seu creixement però malgrat tot augmenta a la segona meitat del segle.

NOTES

- (1) **GOUBERT, P.** *"Cent mille provinciaux au XVIIè siècle"* Flammarion, Paris 1968.
- (2) Als arxius parroquials de Rajadell i Avinyó tampoc no trobem traces de crisi demogràfica en aquests dos moments.
- (3) Lebrun, Giralt i Nadal.
- (4) **GIRALT/NADAL** *"La population catalana de 1533 à 1717"* SEVPEN, Paris 1960.